

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Sociální práce s rodinou v rozvodu v rámci OSPOD - Specifika
rozvodové problematiky a možná úskalí při práci odborných pracovníků.**

**Social work with families in divorce - Specifics of divorce issue and
possible pitfalls within the work professional workers.**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Mgr. Sylvie Stretti

Autor:

Tereza Jirkovcová

Praha 2018

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat mé vedoucí práce Mgr. Sylvii Stretti za odbornou pomoc a vedení při napsání mé práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci Sociální práce s rodinou v rozvodu v rámci OSPOD - Specifika rozvodové problematiky a možná úskalí při práci odborných pracovníků vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Tereza Jirkovcová

Anotace

Na podkladu své praxe, kterou jsem vykonala na odboru sociální - právní ochrany dětí, jsem si zvolila téma Sociální práce s rodinou v rozvodu v rámci OSPOD – Specifika rozvodové problematiky a možná úskalí při práci odborných pracovníků. Cílem mé práce je porovnat na základě odborné literatury, jaké mohou nastat komplikace při rozvodovém řízení. Nejdříve se ve své práci budu zabývat základní terminologií. Nejvíce se zaměřím na domácí násilí a obtížnou komunikaci s oběťmi. Dále, se v mé práci zaměřím na možné následky rozvodu, které mohou postihnout dítě.

Klíčová slova

Rodina

Rozvod

Domácí násilí

Sociálně – právní ochrana dětí

Annotation

Based on my practice which I performed in Social and Legal Children Protection Authority, I've chosen the topic of social service work with families in divorce within the OSPOD Specifics of the divorce issue and possible pitfalls within the work of social service workers. Goal of my thesis is to compare the issues that might occur in the divorce process with the literature. In my thesis, I'll be dealing with basic terminology first. The main focus will be domestic abuse and communication difficulties with its victims. Furthermore I'll focus on consequences of the divorce which can affect the child.

Keywords

Family

Divorce

Domestic violence

Obsah

Úvod	7
1. Rodina	9
1.1. Pojem rodina	9
1.2. Funkce rodiny	10
1.3. Typy rodin	12
2. Sociálně – právní ochrana dětí	17
2.1. Hlavní principy sociálně - právní ochrany dětí.....	17
2.2. Nástroje ochrany dětí	19
2.3. Case management v sociálně-právní ochraně dětí.....	21
3. Rozvod.....	24
3.1. Formy rodinného soužití	24
3.2. Typy rozvodů.....	25
3.3. Rozvod jako proces	27
3.3.1. Psychorozvod.....	30
3.4. Rozvodovost.....	33
4. Domácí násilí jako možná příčina problémů při rozvodovém řízení.....	36
5. Možné následky traumatizujícího rozvodu	41
5.1. Kriminalita mládeže	41
5.2. Syndrom zavrženého rodiče.....	43
Závěr	47
Seznam použité literatury	47

Seznam zkratk

OSPOD – Orgán sociálně – právní ochrany dětí

ČR – Česká Republika

z. č. – zákon číslo

tzv. – takzvaně

Úvod

Problémy, které se vyskytují při práci pracovníků při rozvodovém řízení, komplikují nejenom rozvod, ale také pocity dítěte. Dítě často neví, jak se má v době rozvodu a po rozvodu ke svým rodičům chovat. Bývá zmatené a často musí změnit postoj ke svému rodiči. Většinou mění postoj k rodiči, který odchází od rodiny. Zde může dojít k dalším komplikacím, které se týkají pocitů dítěte. Cílem mé práce je tedy popsat jaké mohou nastat možné komplikace při rozvodovém řízení. Dále možné dopady rozvodu rodičů na dítě na základě odborné literatury.

Svou práci budu členit do pěti kapitol. Na začátku své práce popíšu základní terminologii. V kapitole Rodina vydefinuji tento pojem a její základní funkce. V první kapitole také budu popisovat některé typy rodin, se kterými může být problémová spolupráce při rozvodovém řízení. V další kapitole se zaměřím na odbor sociálně právní – ochrany dětí, který je nedílnou součástí rozvodového řízení. K této kapitole přiřadím i jednu z metod sociální práce, nazývanou case management. Dále se budu zaměřovat na rozvod jako takový, proč dochází k rozvodu, jeho proces a rozvodovost v České republice. V předposlední kapitole se zaměřím hlavně na problematiku domácího násilí, se kterým jsem se často setkala při své praxi na sociálně-právní ochraně dětí. Nejčastěji bylo domácí násilí odhalováno ze strany pracovníků, při náhodné terénní práci. Oběti často byly závislé na agresorovi a dítě nabývalo dojmu, že je toto chování „normální“. U dítěte se strach nejčastěji projevoval po somatické stránce. Pracovníkům tento patologický jev často komplikoval rozvodovou situaci a následnou péči o dítě. Proto se na tento jev budu nejvíce soustředit ve své práci. V poslední kapitole budu popisovat možné traumatické důsledky, které mohou vzniknout na straně dítěte. Ať tím, že dítě není schopno se vyrovnat s rozvodovou situací svých rodičů a začíná praktikovat nežádoucí jevy jako je např. záškoláctví nebo útěky. Zaměřím se také na jev zavrženého rodiče, který může být jednou z dalších komplikací traumatizujícího rozvodu.

Ve své práci budu používat odbornou literaturu. Ve své práci budu také používat termín klient, který je v souladu s pomáhajícími profesemi. Termín klient budu používat místo termínu uživatel služby.

1. Rodina

Rodina je základní jednotkou společnosti, ale s tím také mohou být spojeny nežádoucí jevy, které se v rodinách vyskytují. V této kapitole se zaměřím na rodinu jako takovou. Rodina by měla naplňovat základní funkce. Pakliže se popsané funkce nenaplní, stává se rodina rodinou problémovou pro spolupráci se sociálními pracovníky. Zabývám se zde také typologií rodin a zaměřuji se nejvíce na rodiny nefunkční, u kterých se nachází jeden, či více problémů. Z mých poznatků, získaných z praxe na odboru sociálně – právní ochrany dětí, byla obtížná spolupráce při rozvodovém řízení právě u takových to problémových rodin.

1.1. Pojem rodina

Rodinu není jednoduché definovat. Každý z autorů popisuje rodinu jiným způsobem. Vybrala jsem několik autorů, kteří definují pojem rodina. Autory jsem vybírala dle jednoduchosti pochopení definic a nejužšího pojetí tohoto termínu. Do své práce rodinu zahrnuji, protože je nedílnou součástí a začátkem veškerého dění. Zaměřuji se na rodiny, které mohou zkomplikovat spolupráci s pracovníky při rozvodové řízení.

Rodina je základ společnosti (Trpišovská, 2007). To je jedna z nejjednodušších a nejužších definic rodiny. Rodinu lze také definovat jako lidi, kteří jsou spojeni biologickým poutem, i když to nemusí být pravidlem. Existuje mnoho rodin, co nejsou spojeni pokrevním poutem a jsou rodinou. (Trpišovská, 2007).

Matoušek (2014) mluví o rodině jako o rodinném soužití dvou partnerů, kteří mezi sebou mají určitou citovou vazbu. Tímto pojmem, jako je rodinné soužití, chce autor vyvrátit to, že rodina vzniká pouze na základě sňatku, vznikem biologického pouta, které rodič přenesl na dítě nebo příbuzenskými vztahy. Jestliže máme stejné příjmení, které nás označuje, přidává nás do rodiny, stejného jména.

Rodiny tohoto století se vyznačují některými typickými znaky, jako je zaměstnávání a lepší vzdělání žen (ženy měly dříve pouze funkce v domácnosti, později už se stávaly zaměstnanci, ale nebyly tak pracovně vytížené jako dnes), rychlý profesní růst mužů v zaměstnání. Díky zaměstnanosti rodičů netráví děti tolik času s rodiči. Další nový

znak, který vznikl kvůli zaměstnanosti obou rodičů, je stěhování se do větších měst, kde mají větší pracovní uplatnění. Dnešní společnost se také snaží vymýtit rozdíly mezi typickými rolemi mužů a žen. Rozvoj všech technologií, hlavně sociálních sítí, přispívá k nedostatku živé komunikace mezi dětmi (raději pošlou zprávu nebo si zavolají, než aby se sešly a šly se spolu projít ven nebo spolu vyvíjely jinou aktivitu, což vede i k tomu, že mnoho dnešních dětí zlenivělo). Dále se také změnil pohled na vyznávání víry a celkovou spiritualitu člověka. Mnoho lidí se dnes nehlásí k žádné církevní instituci. V tomto důsledku by mohl nastat možný úpadek morálního chování (Špaňhelová, 2010).

Rodinu můžeme také vymezit z pozice skupiny. Lze jí považovat „za *nejdůležitější sociální skupinu, ve které člověk žije*“ (Fischer a Škoda, 2014, str. 155). U rodiny se počítá s tím, že naplňuje nějaké základní funkce každého jednotlivce, který patří do rodiny. Rodina poskytuje jedincům bezpečné zázemí a napomáhá k tomu, aby se člen rodiny mohl dále rozvíjet ve společenském životě. „*Každá rodina je zdrojem specifického systému hodnot a jejich preference a ty ovlivňují chování členů rodiny v interakci se společenským okolím*“ (Fischer a Škoda, 2014, str. 155 – 156).

1.2. Funkce rodiny

Každá rodina by měla plnit funkce, které naplňují správné fungování jedince v jeho životě. Zabývám se funkcemi rodiny pro srovnání s rodinami, které nenaplňují jednu nebo více základních funkcí a později při rozvodovém řízení způsobují nepříjemné komplikace ve spolupráci se sociálními pracovníky.

Trpišovská (2007) a Špaňhelová (2010) rozdělují funkce rodiny do čtyř základních funkcí:

Biologická funkce – reprodukční

Základem je reprodukce potomků a slouží hlavně k zachování lidského rodu. Také je to jeden z dalších kroků manželského, či partnerského soužití, kde se naplňuje sexuální role ve vztahu. Tato funkce je prvotní a hlavní, proto s ní souvisí ostatní funkce rodiny.

Emocionální funkce

Tato funkce umožňuje uspokojení emocionálních potřeb každého člena rodiny, naplnění emocionální stability a emocionálních vazeb mezi všemi členy rodiny. Tato funkce je důležitá u dětí, které dospívají. Potřebují emocionální podporu a vybouření svých náhlých emocionálních výkyvů. Jestliže pak tato funkce neproběhne správně, může u dítěte nastat jedna z patologií např. stres, deprivace, dokonce i různé druhy neuróz. Fischer a Škoda (2014) používají funkci psychologickou, kterou je možné považovat za totožnou s funkcí emocionální. Naplňuje stejnou podstatu funkce, ale každý používá jiný termín.

Ekonomická funkce

Špaňhelová (2010) přidává k ekonomické funkci ještě funkci zabezpečovací, tedy tuto funkci bere úzce spjatou se zabezpečením hmotných prostředků všech členů rodiny. Zajištění materiálních potřeb v jakékoli míře, úměrné k rodinnému rozpočtu.

Výchovná funkce

K výchovné funkci také dodává Špaňhelová (2010) funkci socializační. Počítá se s tím, že rodiče vychovávají své děti pro budoucí život, tak aby mohly založit další rodinu. Socializační funkce má za úkol začlenit nového (dítě) člověka do společnosti. Rodinu je možné brát jako první socializační jednotku, která by měla dítě připravit na vstup do společnosti.

Matoušek (2014, str. 14) udává tři základní funkce, které by rodina dnešní doby měla naplňovat. První je začlenění dítěte do společnosti a jeho výchova. Druhá funkce by měla podporovat mezilidské vztahy lidí v rodině i mimo ni. Poslední funkce by měla naplňovat finanční podporu veškerých členů rodiny.

Helus (2015) uvádí deset funkcí rodiny. V první funkci popisuje základní naplnění potřeb života v raném stádiu dětství, kam se zahrnuje hlavně obživa, intenzivní kontakt s ostatními členy rodiny. Druhá funkce má za úkol dát dítěti životní jistoty. Zde se projevuje základní začlenění do společnosti a příklady fungování v mezilidských vztazích. Třetí funkce by měla podporovat aktivitu a seberealizaci jedince v interakci s ostatními členy rodiny. Čtvrtá funkce, zde ukazuje předměty jako hodnoty jednotlivých věcí, hmotné a finanční stránky. Pátá funkce má genderový charakter. V šesté funkci dochází k naplnění

rolí a vzorů, přijatých od svých rodičů. Sedmá funkce upevňuje v dítěti pojem povinnosti, zodpovědnosti a úcty. V osmé funkci dochází k socializaci mezi širší rodinu. K úplné socializaci dochází až v deváté funkci, kde navazuje kontakt se širokým okolím. V poslední funkci jde o upevnění vazeb v rodině, zachování bezpečí a v krizových situacích pomoc od svých blízkých.

1.3. Typy rodin

V předešlé kapitole jsem popsala jednotlivé funkce rodiny. Jestliže rodina neplní jednu z těchto funkcí, může nastat ohrožení rodiny. Ztráta funkce nebo funkcí rodiny může být, jak příčinou rozvodu, tak i jeho následkem. Proto se těmto rodinám budu nejvíce věnovat v této kapitole. Při rozvodovém řízení nejčastěji komplikují spolupráci s pracovníky právě takové to rodiny, které se stávají nebo jsou problematické.

Klasické dělení rodiny je na nukleární (základní – matka, otec, děti) nebo rozšířenou (základní rodina plus rozšířené příbuzenstvo – babička, děda, teta, strýc...) (Špaňhelová, 2011). Dále lze rodiny dělit na úplné (nechybí žádný člen z nukleární rodiny, tedy ani otec a matka) a neúplné (kde chybí jeden z členů nukleární rodiny). U dětí, které vyrůstají v neúplné rodině, je možný vznik nežádoucího chování, jako je například záškoláctví, náhlé zhoršení prospěchu ve škole. To může dojít až ke vzniku kriminality. Těžko se dá zastoupit jedna z rolí rodičů, která v rodině chybí. Už jenom díky vysoké rozvodovosti nebo nezájmu rodiče se o dítě starat. V takových případech se snaží roli otce nebo matky naplnit prarodiče dítěte nebo další z členů širší rodiny. Dále máme také rodinu tzv. reprodukční (rodina založená nejčastěji manželským nebo partnerským svazkem). (Trpišovská, 2007)

Rodiny se rozlišují také dle funkčnosti, které se dělí na čtyři typy rodin. První je rodina funkční, kde jsou zachované veškeré funkce rodiny. Druhá je rodina problémová, kde rodina neplní jednu nebo více funkcí a tím narušuje příznivý vývoj jedinců v rodině. Tato rodina je schopna se svými problémy pracovat. Ve třetím typu rodiny, kterou nazýváme dysfunkční, jsou narušeny veškeré funkce. Některé funkce už nemusí v této rodině ani fungovat. Probíhá špatný vývoj v celé rodině a rodina není schopna tento

problém vyřešit bez pomoci. Poslední typ rodiny nenaplnuje ani jednu ze základních funkcí. Rodina, jako základní jednotka, se tedy rozpadá a její členové jsou ohroženi ve své existenci. Děti z takové rodiny jsou často umisťované do náhradní rodinné výchovy (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995).

Poslední dělení, které zde zmiňuji, jsou typy problémově zatížené rodiny dle Heluse (2015):

Nezralá rodina

V této rodině jsou rodiče v mladém věku. Většinou je dítě počato náhodou nebo nechtěně. Rodiče sami mohou mít odpor k takovému dítěti a nemusí ho chtít vychovat. Mohou ho brát jako omezování jejich mladého a začínajícího života. Hlavním problémem takové rodiny je nezralost obou rodičů. Většinou sami rodiče nemají vyřešené své vztahové problémy mezi sebou a netuší, co vůbec od života chtějí. Nejsou zvyklí o někoho pečovat, když do té doby bylo pečováno o ně. Nezralí rodiče mohou být lehkomyšní. Často si neuvědomují, že miminko nemá takový rozum jako oni. U nevyzrálých matek se může stát, že ještě nemají vyvinutý mateřský pud. Z ekonomické stránky nezralá rodina nedokáže úplně uspokojit materiální potřeby dítěte (oba rodiče jsou např. nezaopatření studenti). Takové rodiny nejčastěji nechávají péči o své děti prarodičům a dalším příbuzným.

Přetížená rodina

Rodiče neumí dobře zvládat stresové situace a zátěž, která je na ně, jako rodiče kladena. Rodiče jsou stále ve stresu a přenášejí tento stres na dítě. Rodiče si uvědomují, že jejich stres vnímá i dítě. To potom vede k tomu, že rodič se stresuje ještě více. Tito rodiče většinou neumí vyřešit žádný konflikt, spor nebo vzniklé potíže. Jsou vynervovaní jenom z toho, že by měli nějaký problém řešit. Takové chování rodiny může být následkem např. špatné ekonomické situace rodiny, případně je spojeno s následkem vážné nemoci někoho z rodiny a starostí o nemocného a citovou deprivací (ta může také vzniknout v opačném případě, kdy je osoba příliš stresována chováním ostatních jedinců v rodině).

Ambiciózní rodina

Tato rodina se může jevit, jako fungující ve všech funkcích, které má mít. V této rodině se klade velký důraz na úspěch. Na úspěch ve všem, co dítě může zvládat. Mohou mít velké nároky na sportovní výkony, prestižní školy, zaměstnání a určité standardy jejich rodičů. Děti mnohdy takové činnosti vykonávat nechtějí (dítě nechce být lékařem, jako celá rodina). Děti mohou psychicky strádat, chybí jim rodičovská láska, stabilita a pocit jistoty od svých rodičů. Jsou sice většinou finančně zabezpečené, ale rodiče na ně nemají čas a dokonce nepřipouští, že by dítěti mohlo něco chybět.

Perfekcionistická rodina

Zde je kladen důraz na to, aby dítě v této rodině bylo to nejlepší. Rodiče do dítěte vkládají velké naděje a děti potom nechtějí své rodiče zklamat. Děti v této rodině musí být perfektní, výkonné a hlavně lepší než ostatní děti. V častých případech toto děti nezvládají psychicky a ani fyzicky. Mohou trpět depresemi, úzkostí, že to nezvládnou. Fyzicky jsou často unavené, nevyspalé.

Autoritářská rodina

Od dětí se v této rodině vyžaduje 100 % poslušnost k autoritě (rodičům). Jako výchovné metody se používají tresty psychické (třeba i šikana, ponižování) i fyzické. Dítě nechápe, za co je trestáno a co provedlo, protože mu není nijak vysvětleno, co provedlo. Dostane příkaz něco udělat a než to udělá, už ví, že ho čeká trest. V dítěti to často vyvolává strach vůči rodičům, ale může to také vyvolávat třeba agresi, nenávist a vztek vůči rodičům. Děti z takových rodin si pak vybudovanou agresi mohou vybíjet mimo rodinu, např. na svých spolužácích nebo jinde ve společnosti.

Rozmazlující rodina

V této rodině se v každém případě musí vyhovět dítěti, ať si přeje cokoliv. Tato rodina se rozděluje ještě na další tři formy. První formou jsou útoční rodiče (zastávají se svého dítěte za každou cenu, i když dítě nemusí být v právu, rodiče si myslí, že ostatní jejich dítěti křivdí a díky tomu jsou často rodiče konfliktní). Druhou formou jsou soucitní rodiče (rodiče se ztotožňují se svým dítětem, se všemi jeho křivdami, které jsou na něj kladeny, díky tomuto postupu rodičů, dítě potom vidí celý svět jako negativní a chybí mu

pozitivní přístup ke světu). Poslední jsou služební rodiče (rodiče se snaží svému dítěti veškeré věci usnadnit a snaží se mu odlehčit od jeho povinností, dítě toho zneužívá a diktuje rodičům, co za něho mají udělat).

Liberální a improvizující rodina

Rodina nemá stanovená žádná pravidla ve výchově. Rodiče chtějí, aby si samo dítě vybralo svou cestu ve výchově. Dítě dostává mnoho volnosti ve výchově a později si nenechá do ničeho mluvit. Vše si udělá po svém. Děti v této rodině rostou jako „dříví v lese“ a jsou často přistižené u nelegálních činností, např. drobné krádeže, záškoláctví nebo toulky. Z těchto rodin se často stávají nefunkční rodiny, protože selhávají všechny funkce a jakákoli snaha o obnovení funkcí je mařena volností dítěte.

Odkládající rodina

Tato rodina je častokrát provázaná s ostatní už uvedenými rodinami. Rodiče, kteří nezvládají výchovu nebo se nechtějí starat o své dítě, odkládají ho do péče jiných. Často je dávají do péče jiných členů rodiny, nejčastěji prarodičům. Dítě takto cestuje po příbuzných, což mu způsobuje problém ujasnit si, kde je doma a kdo jsou jeho rodiče a celkově zaostává ve vytváření vztahů k rodičům. Ve výchově dítěte toto předávání nemá kladný vliv na jeho výchovu, protože každý z členů rodiny může preferovat jiný druh výchovy a také zastává jinou roli k dítěti než rodič. Později se u dítěte může probudit pocit, že nikam nepatří a nikdo se o něho nechce postarat.

Disociovaná rodina

Narušení důležitých vztahů v rodině, které může být způsobeno vnějšími a vnitřními vztahy.

Narušení vnějších vztahů rodiny

Zde může být narušena socializace rodiny a možné vyloučení nebo izolace rodiny. Jsou narušeny veškeré vztahy s ostatními rodinami a celkovou společností okolo rodiny. Takto narušené vztahy jsou často důsledkem nějaké patologie nebo psychického onemocnění jednoho z klíčových členů rodiny, který díky svému problému omezuje celou rodinu. Další z problémů této rodiny je konfliktnost. Rodiny často vyhledávají nebo zprostředkovávají konflikt. U této rodiny může také dojít k izolaci rodiny, díky okolí, které

se nechce dostávat do neustálého konfliktu. I přesto se tato rodina může chtít prosazovat do společnosti, i když ji společnost vyčleňuje.

Narušení vnitřních vztahů rodiny

Uvnitř rodiny jsou narušeny vztahy mezi členy rodiny. Jeden z členů rodiny může být lhostejný k ostatním členům rodiny. Odmítá jakoukoliv společnou činnost s rodinou a sám se vyčleňuje z rodiny. Jestliže se takto chová jeden z rodičů k dítěti. U dítěte dochází k psychickému narušení. Dalším problémem v této rodině jsou konflikty mezi jednotlivými členy rodiny. Nejčastější formou je konfliktní boj mezi rodiči a dětmi. Může zde dojít k fyzickému napadání, které nejčastěji souvisí s alkoholismem jednoho z rodičů. Děti vyrůstající v této rodině, často neví o tom, že by jejich rodina mohla být jedna z patologických rodin. Myslí si, že je to zcela normální, když se takto rodiče chovají a neuvědomují si, že by mohl nastat rozpad rodiny.

Helusovo dělení problémových rodin nejvíce vystihuje a popisuje rodiny, které se objevovaly při mé praxi na OSPODU. Tyto problémové rodiny nejčastěji komplikovaly spolupráci s pracovníky a narušovaly tímto chováním průběh rozvodového řízení.

2. Sociálně – právní ochrana dětí

Orgán sociálně – právní ochrany dětí je jedním z nejdůležitějších účastníků při zastupování práv dítěte v rozvodovém řízení. Řeší problémy, které mohou vzniknout při rozvodovém řízení, ale řeší i konflikty, které může rozvodové řízení vyvolat.

Tento orgán se stará o to, aby byla zachována základní práva dítěte. Jako je právo na život, ale především právo na optimální vývoj a život v rodině. *„Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně - právní ochrana, tak zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly“* (ČR. MPSV. ©2013).

Pracovníci jsou soudem určeni za opatrovníky a hájí nejlepší zájmy dítěte. Mají za úkol dohlížet, aby nebylo ubráno na základních právech dítěte. Starají se o to, aby u dítěte nedošlo k nějaké újmě nebo dalším problémům, které mohou nastat při rozvodovém řízení (ČR. MPSV. ©2013).

V České legislativě je tento orgán opatřen zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a v pozdějším znění, kde se lze dočíst, že sociálně – právní ochrana dětí je:

- a) ochrana práv, optimálního vývoje a výchovy dítěte
- b) ochrana jeho zájmů, na které má nárok, včetně spravování jeho jmění
- c) jestliže jsou narušeny funkce rodiny, snaží se je obnovit nebo opravit
- d) náhradní rodinná výchova, pokud se jeho rodiče o něho nemohou starat.

2.1. Hlavní principy sociálně - právní ochrany dětí

Z bodů uváděných výše je možné si odvodit na jakých principech sociálně – právní ochrana dětí funguje. Tyto principy jsou podloženy zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a poukazují na základní postupy a pravidla při práci v rozvodovém řízení. Tyto principy jsou dostupné na <https://www.mpsv.cz/cs/14304>.

§1 odst. 1a) jeden z nejdůležitějších principů sociálně - právní ochrany dětí je hájit nejlepší zájem dítěte, správný rozvoj a uspokojení potřeb dítěte. Je zde ošetřeno i rodičovství, zejména je to rodičovská výchova a pozdější péče dětí o své rodiče. Je zde

brána v potaz i výchova dítěte v širším kolektivu rodiny, výchova a normy společnosti a výchova, kterou dostane dítě od svých vrstevníků.

Další z hlavních principů je, že tato služba se poskytuje všem dětem bez jakéhokoliv rozdílu, ať už kulturního, rozdílu pohlaví, barvy kůže. Nediskriminuje žádné politické nebo náboženské vyznání. Nenastává ani problém, když nemluví stejným jazykem. Rasový, etický nebo sociální původ nemá vliv na poskytnutí této pomoci. Bere se zde ohled na jeho dosavadní výchovu a jeho etický původ a snaží se pokračovat v optimální výchově, která vyhovuje dítěti nejvíce (ČR. MPSV. ©2013).

Pracovník nemá nárok na finanční odměnu od klienta. Sociálně-právní ochrana je poskytovaná bezplatně. Zákon nám upravuje věk dítěte, kterému se služba poskytuje. V zákoně č. 359/1999 Sb. §2 odst. je napsáno, že služba je poskytována každému nezletilému dítěti. Za nezletilé dítě se považuje dítě do 18 let věku. Výjimky se nevztahují ani na nezletilé, kteří se nechali z nějakého důvodu zplnoletnit. Dnem nabytí zletilosti není možné poskytovat ochranu orgánem sociálně – právní ochrany dětí.

Vedle zákonů jako Ústava ČR, Listina základních práv a svobod a dalších mezinárodních smluv uzavřených Českou republikou má svou roli také stát. Stát je zodpovědný za ochranu před jakoukoli formou násilí, ať už fyzickou, psychickou nebo formou veškerého týrání. Dále by se měl snažit dbát na ochranu jejich správného vývoje, jak z hlediska společenského, fyzického i psychického. Samozřejmě stát nemůže nahradit rodičovskou roli. Pokud je ohrožen správný vývoj dítěte, potom může nastat odebrání dítěte z péče rodičů a dítě je přijato do ústavní výchovy, kterou poskytuje stát (Pemová a Ptáček, 2012, str. 11-12).

Nejdůležitější instituci sociálně – právní ochrany dětí zaštiťuje Ministerstvo práce a sociálních věcí. Další instituce, které se podílí na činnosti tohoto orgánu, jsou všechny stupně soudů (Špeciánová, 2007). V zákoně č. 359/1999 Sb. §3 odst. 1 z. č. 359/1999 pro vztahy mezinárodní ochrany dětí funguje Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který má sídlo v Brně. Dále tuto činnost zastávají kraje a obce s rozšířenou působností. Výjimkou jsou fyzické a právnické osoby pověřené soudem vykonávat ochranu §4 odst. 1 a 2 z. č. 359/1999 Sb.

Prevence a preventivní charakter je dalším z hlavních principů sociálně – právní ochrany dětí. Snaží se působit preventivně na rodinné vztahy, jestliže už jsou tyto vztahy narušeny, tak zmírnit dopady na rodinu nebo znovuobnovení poškozených funkcí. S prevencí také souvisí prevence patologických jevů nebo patologického chování u dítěte, ale i u celé rodiny. Jestliže prevence patologických jevů selhala, snaží se o nápravu a zmírnění důsledků dopadajících na dítě a následné znovu začlenění do jeho přirozeného prostředí (Špeciánová 2007). Důležitou součástí tohoto institutu je sanace rodiny §1 odst. 1 b) z. č. 359/1999 Sb. Sanace rodiny podle Matouška (2008, str. 185) „*Postupy podporující fungování rodiny, které jsou opakem postupů vyčleňujících některého člena rodiny kvůli tomu, že někoho ohrožuje, případně kvůli tomu, že je sám někým z rodiny ohrožen.*“

Děti, které nemohou být vychované ve svém přirozeném (rodinném) prostředí a byly odebrané z nějakého důvodu z péče svých rodičů nebo rodinných příslušníků, jsou zahrnuté do náhradní rodinné nebo ústavní výchovy. Tuto náhradní výchovu zaštiťuje stát. K mezinárodnímu osvojení nebo náhradní rodinné péči dochází pouze v případě, že dítě nemá jiného rodinného příslušníka na území ČR. Jestliže dojde k tomu, že dítě musí být umístěno do náhradní péče do zahraničí, musí se ověřená osoba postarat o to, aby dítěti zůstaly stejné návyky a zvyky jako mělo dosud. Pro takové situace jsou připravené mezinárodní smlouvy a zákony. Jestliže je dítě umístěno do ústavní nebo ochranné výchovy, povinností sociálně právní ochrany dětí je sledovat a navštěvovat dítě v dané instituci. Úkolem je sledovat, zda má dítě příznivé podmínky pro svůj osobní vývoj (psychického a i fyzického zdraví). Zjišťovat jaké jsou rodinné vztahy mezi dítětem a rodiči. Sledování dítěte je také důležité proto, aby nedošlo k tomu, že je v náhradní péči moc dlouho a mohlo být, co nejrychleji navraceno svým rodičům, pokud to podmínky rodičů i dítěte dovolují (ČR. MPSV. ©2013).

2.2. Nástroje ochrany dětí

Nástroje slouží k použití různých metod a postupů, které dopomáhají k vyřešení daného problému. Zde tedy nástroje slouží sociálním pracovníkům k ochraně dětí. Tedy, jak by měl pracovník při práci postupovat například u řešení problémů, které mohou nastat

při rozvodovém řízení. Popisují nám, jak s takovými problémovými rodinami jednat a komunikovat.

Obecné nástroje

Nástroje jsou využívány nejčastěji z důvodu nepříznivé nebo nevhodné péče o dítě. Největším problémem rodin jsou špatné socioekonomické podmínky. Pro takové rodiny je zajištěna materiální i finanční pomoc. Patří sem také prevence chudoby a sociálního vyčleňování ze společnosti. V našem státě je toto zabezpečeno různými dávkami, ať už dávky hmotné nouze, dávky sociální péče a podpory apod.. Další podporou je systém pojištění a zabezpečení nezaměstnaných. Stát zabezpečuje rodinnou politiku, která je nejvíce nápomocná těmto rodinám. Dále pomáhá politika zaměstnanosti, bytová politika, prevence kriminality u dětí a mládeže, pomoc při vzdělání a pomoc při trávení volnočasových aktivit dětí, péče o zdraví u dětí a mnoho sociálních služeb pro celou rodinu i pro jednotlivé členy rodiny. (Pémová a Ptáček, 2012)

Specifické nástroje:

a) Systematizace procesu ochrany dětí

U každého dítěte dle postupů se musí vypracovat vyhodnocení situace dítěte, jeho rodiny i komunity v sociálních podmínkách, ve kterých dítě žije. Vyhodnocení situace dítěte slouží k naplánování ochrany a postupu v práci s dítětem. Tato vyhodnocení se ukládají a zpracovávají. Cílem je zlepšit příznivé podmínky pro vývoj dítěte (Špeciánová 2007). Hodnocení situace dítěte probíhá dle daných postupů a standardů dané legislativy a sociálně-právní ochrany dětí (zákon č. 359/1999 Sb., §54 - §56).

b) Komunitní přístup

Komunitní přístup slouží k diagnostice situace ohroženého dítěte. U dětí se klade důraz hlavně na jejich potřeby (rozvoj schopností a dovedností) a nedostatečnou péči. Jestliže nastalo nějaké trauma z předchozí nepříznivé situace, je dobré zaměřit se na nápravu situace vhodnou terapií. Komunikace se zaměřuje na kontakt v jeho přirozeném prostředí (Matoušek, 2015). Pracovníci využívají hlavně kulturní zvyklosti a respektují rozlišnost rodin. Fungují zde i služby a možnosti, které se

zaměřují i na rodiče. U rodičů je zaměření spíše na rozvoj rodičovství, nácvik obranných mechanismů vůči stresu. Pomoci rodině při rozvoji v komunikaci a setrvání v ní (Pemová a Ptáček, 2012).

c) Multidisciplinarita

Tento nástroj zajišťuje kompletní vyhodnocení situace ohroženého dítěte, jeho rodiny a komunity ve které žije. Pomáhá k vybrání a umožnění stanovených cílů a jejich následné splnění a vyhodnocení (Pemová a Ptáček, 2012).

d) Profesionalita

Aby práce sociálních pracovníků byla kvalitní, dobře prováděna, je potřeba kvalitního vzdělání. Je také potřeba dalších vzdělávacích kurzů, rekvalifikací a školení. Je nutné, jak u sociálních pracovníků, tak i u ostatních pracovníků, či dobrovolníků pracujících s ohroženou rodinou. Práce s takovou rodinou vyžaduje vzdělání v mnoha různých odvětvích, než pouze v sociální práci. Počítá se s tím, že sociální pracovník bude schopen pomoci rodině například i s ekonomickými problémy. Ke kvalitní a efektivní práci přispívají pravidelné supervize a odborné kontroly (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

2.3. Case management v sociálně-právní ochraně dětí

Tento pojem jsem do této práce zařadila, kvůli široké systémové podpoře case managementu. Jestliže dojde v rozvodovém řízení k nějakým komplikacím a nejsou v kompetenci pracovníka sociálně – první ochrany dětí. Sociální pracovník může předat svůj případ, case manažerovi, který pracuje kompletně s problémy celé rodiny.

Je to jedna z metod sociální práce. V překladu do českého jazyka si tento výraz můžeme vyložit jako vedení případu. Tento přístup se používá hlavně při řešení více problémových životných situací. Úkolem je zjišťování všech příčin problému a aktivní začleňování klienta do hledání řešení problému. Tento přístup se používá např. u závislých na omamných látkách, alkoholu, ale hlavně u sociálně – právní ochrany dětí (Pemová a Ptáček, 2012).

Stuchlík (2001) vyjmenoval čtyři prvky, definující case management:

1. přehled o potřebách a schopnost klienta,
2. plánovač péče – plán obsahuje jasně definované cíle,
3. uskutečňování plánu – za pomoci klienta a jeho vlastního sociálního okolí,
4. vyhodnocení práce a výsledků společně se všemi, kteří se na práci s klientem podílejí.

Klient musí chtít spolupracovat a aktivně se zapojovat do řešení, jestliže se pracuje s celou rodinou, jsou zde zapojeny do řešení problémů i děti (Pémová a Ptáček, 2012). Zde se dá názorně poukázat na definovaný cíl sociální práce dle Navrátila (2001, str. 11-12) „*Cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď, skupinově nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se profesně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí*“. Klientovi jsou poskytovány služby, které spravuje klíčový sociální pracovník. Prvním úkolem case managementu je zjistit, jaké jsou potřeby klienta a jaké služby mu mohou být poskytnuty. Tím vytvoří intervenční plán (žebříček hodnot klienta, možné dosažitelné cíle a potřeby k jejich naplnění). „*Hlavním cílem case managementu je aktivizace klienta a jeho zplnomocňování k řešení své životní situace.*“ (Pémová a Ptáček 2012, str. 40). Tento plán umožní pracovníkovi i klientovi najít příčiny problémů a později se lépe orientovat při plnění stanovených cílů. Je snaha, aby stanovení cílů odpovídalo potřebám klienta. Cíle se naplánují tak, aby je klient mohl naplnit a splnit cíle, které ho povedou k dalšímu plnění ostatních cílů (Pémová a Ptáček, 2012).

Case management může mít v oblastech sociální práce mnoho rolí. Stuchlík (2001) je dělí do pěti možných rolí:

1. osoba, která klienty vyhledává a kontaktuje,
2. terapeut či poradce,
3. osoba, která hájí zájmy klienta („obhájce“),
4. zprostředkovatel služeb poskytovaných někým dalším,
5. nákupčí služeb potřebných pro konkrétního klienta.

Nejvyužívanější přístup je kombinace případové sociální práce a úkolově orientovaný přístup. Sociální práce orientovaná na úkol se zaměřuje na silné stránky klientovy osobnosti. Má za úkol pracovat s problémy, se kterými se klient potýká a rozkládá se na několik malých dílčích cílů. Tento přístup může být efektivnější než dlouhodobé intervence, či terapie. U rodiny jako celku je největší pravděpodobnost vyřešení těchto problémů, jestliže rodina pracuje na svých problémech a řeší je. Zde je potřeba velká spolupráce mezi rodinnými příslušníky navzájem. Sociální pracovník má zde roli, ve které nabízí různé alternativy k řešení problému a předpokládá se, že rodina se bude aktivně zapojovat do řešení problémů. (Pémová a Ptáček, 2012)

Pémová a Ptáček (2012) uvádí čtyři formy intervenčních strategií:

Návody a poučení – většinou se klient přijde zeptat na informace, jak by mohl řešit nějaký svůj problém, který ale ještě nenastal. Klient chce po sociálním pracovníkovi spíše radu, než řešení jeho problému (např. klient se jde zeptat na ochranu dětí, jak probíhá rozvodové řízení a co potřebuje k podání návrhu, ale ještě není rozhodnutý, jestli se chce rozvést).

Pomoc – nastává potom, co klient přijde s nějakým konkrétním problémem nebo prosbou na sociálního pracovníka. Očekává od sociálního pracovníka pomoc při řešení nebo nabídnutí možnosti řešení (např. klientka už je rozhodnutá, že chce podat návrh na rozvod manželství a předpokládá, že pracovnice jí pomůže s jejím sepsáním).

Doprovázení – klient v tomto případě zažívá nepříznivou sociální situaci (rozvod rodičů, nemoc jednoho z příbuzných, ztížené životní podmínky). Tato situace je většinou přechodná. Od sociálního pracovníka se očekává, že klienta psychicky podpoří.

Terapie – orgán sociálně-právní ochrany dětí terapii neposkytuje. Sociální pracovník může být pouze zprostředkovatel této služby.

3. Rozvod

Tuto kapitolu jsem zařadila do své práce kvůli vydefinování pojmů, souvisejících s rozvodem rodičů. Například uvádím, jaké jsou formy rodinného soužití nebo jak probíhají jednotlivé fáze rozvodu.

3.1. Formy rodinného soužití

Formy rodinného soužití jsou základ pro vznik rodiny a nových zkušeností. S tím jsou později i spojené možné problémy, které nastávají v manželství. Možným řešením ukončení problémů, je rozvodové řízení.

Manželství

Dle zákona o rodině č. 94/1963 Sb., §1 odst. 1 je manželství trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Manželství lze označit jako soubor vazeb mezi manželi. Matoušek mluví o manželství jako o souboru smluv. „*Manželství není jen smlouvou mezi jednotlivci: smlouvu spolu dělají i široké rodiny.*“ (Matoušek 2010, str. 57). Budoucí novomanželé zvou své příbuzné a širší rodinu na svatbu. Rodina nejdříve podporuje novomanžele věcnými dary, které jim mají pomoci do nového startu v životě. Později se rodina snaží pomoci novomanželům i po finanční stránce. „*Manželství je smlouvou mezi občany a státem*“. *Oddává je úředník státu, rozvádí je jiný úředník státu.* (Matoušek 2010, str. 58). Sňatek lze uzavřít také pomocí církve. Dle zákona o rodině č. 94/1963 Sb., §4 odst. 1 prohlášení o uzavření manželství učiní snoubenci před příslušným orgánem církve, a to před osobou pověřenou, oprávněnou církví nebo náboženskou společností. Stát manželství a zakládání nových rodin plně podporuje rodinnou politikou státu. Manželstvím nadále může vznikat rodina. Kdy na svět přicházejí děti, tím se role manželů mění na roli rodičovskou a nastává dání domova svému dítěti (Matoušek, 2010). Dle zákona o rodině č. 94/1963 Sb., §1 odst. 2 hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.

Partnerství

Definice partnerství není jednotná a je složité tento vztah nějak definovat. Někteří autoři uvádí termín nesezdané soužití. Tento termín se používal z důvodu společného

bydlení partnerů. Partnerství se vyznačuje pouze tím, že dva lidé spolu tráví společný čas a sami o sobě říkají, že mají partnerský vztah. Tento vztah v dnešní společnosti přesahuje ostatní vztahy, jaké mohou vzniknout mezi ženou a mužem (Matoušek, 2009).

Rodičovství

Rodičovství lze definovat jako chování rodičů k dítěti, vliv na dítě, jeho výchovu a péči (Matoušek, 2009). „*Rodičovská role je důležitou součástí identity dospělého člověka*“ (Vágnerová, 2000, str. 344). Člověk přijímá rodičovství a stává se rodičem zcela automaticky. Od rodičů dítěte společnost očekává přijetí této role zodpovědně a přijetí zodpovědnosti, jak za sebe, tak i za své dítě. Role rodiče s sebou také přináší uvědomění si, že rodič se stává vzorem pro dítě a vytváří si autoritu pro jeho výchovu. Vztah mezi rodiči se narozením dítěte více upevňuje a jsou spojeni zvláštním poutem vlastního potomka. Rodič si také musí uvědomit, že dítěti musí přinést částečné oběti dosavadního života a životního stylu. Nejčastěji se musí omezit ve svém trávení volného času a nechat některých zlovyků před zraky dítěte (Vágnerová, 2000. str. 344).

3.2. Typy rozvodů

Rozvody mohou proběhnout různými způsoby. Jsou rozvody, které probíhají bez jakéhokoli problému. Jsou, ale také typy rozvodů, při kterých může dojít k problémům a ty, mohou zkomplikovat průběh rozvodového řízení. To může zanechat jisté následky na rodině. Jako příklad lze uvést stres. Jestliže rozvod je komplikovaný, může to přinést prodlužování stresu účastníků rozvodového řízení. Dále to také může zkomplikovat spolupráci s pracovníky přítomných v rozvodovém řízení.

Rozvod manželů není možné provést dříve, než mají vyřešenou úpravu poměrů péče o nezletilé děti, jestliže jsou v manželství. Dále je potřeba mít vypořádané majetkové řízení majetku manželů, který nabyli v době trvání manželství (zákon č.89/2012 Sb., §757 občanského zákoníku).

Občanský zákoník určuje dva základní typy rozvodů. První typ je rozvod **nesporný**. To je dohoda mezi manželi, se kterou souhlasí oba manželé. Pokud jsou splněné předchozí podmínky dané zákonem. Soud manželství rozvede bez jakékoli prodlevy. Tato

varianta rozvodu je ideální a bezproblémová (Novák a Průchová, 2007). Druhý typ rozvodu je **sporný**. Ve sporném rozvodu nemají manželé mezi sebou uzavřenou žádnou dohodu, kterou by předali soudu. Takže soud musí vlastním rozhodnutím vypořádat majetek manželů a dle poměrů rodičů zajistit péči o dítě. Nemusí se ani shodnout na samotném rozvodu manželství. Zde je rozvod manželství komplikovanější a může dojít i k tomu, že soud manželství nerozvede. Například pokud je jeden z nich dlouhodobě nemocný a neměl by se o něj kdo postarat. Takové překážky rozvodu manželství obvykle příliš nejsou a většinou dojde k rozvodu, i když jeden z manželů nesouhlasí (Choděra, 2002).

Typy rozvodů dle Matouška (2010, str. 61-62):

a) Opuštění partnera, aniž byla navázaná silnější vazba. Jedná se o rozvod manželství, kde není vybudovaná emoční stránka vztahu. Takový důvod rozvodu bývá většinou u mladých, nevyzrálých párů. Objevuje se také u párů, které uzavřeli manželství kvůli nečekanému těhotenství, či jejich vztah před manželstvím trval krátkou dobu a pár se poznal až v době uzavřeného manželství.

b) Vyústění prvních krizí. Tento typ rozvodu je spojen s velkým nárokem na rodinný život, kam patří především péče o jejich dítě/děti. Manželský pár překvapují obyčejné a každodenní starosti. Mezi tyto starosti patří obstarání chodu domácnosti (peníze na zaplacení nájemného, úklid domácnosti a stravování členů rodiny). Dále je s tímto spojena výchova a péče o dítě. Nastává stav, kdy jeden z rodičů pečuje více o své dítě než druhý partner. Z čehož může vyplynout, že se jeden z partnerů bude cítit omezený ve svých zájmech. Často se tento spor může řešit nevěrou, a to později může vést k následnému rozhodnutí podání žádosti o rozvod.

c) Odmítnutí partnera, protože se u něj projeví předtím málo zřetelné rysy. Zde se jedná o zjištění toho, jaký partner doopravdy je. Zjištění, že náš partner, či partnerka jsou závislí na některých návykových látkách, tráví nadměrně času v práci, což se označuje jako workoholismus. Dále se mohou projevit sklony k násilí, což se nejčastěji objevuje ve spojení s alkoholismem. Mohou se také u něho objevit některé z rysů psychických onemocnění, jako jsou mánie, sexuální úchytky, či nadměrná kontrola partnera a žárlivost.

Jednomu z partnerů mohou vadit věci, které jsou pro druhého z partnerů nepřijatelné a nelíbí se mu. Jedná se zejména o vystupování na veřejnosti a jeho pozdější chování v jejich domácnosti, nerespektování určité míry odstupu nebo tolerance, některých návyků, které má jeden z partnerů. Problém může také být, že se jednomu z partnerů zdá, že málo pečuje o svého potomka. Potom záleží na partnerech, jak se s tímto problémem toho každý z partnerů vyrovná. Někteří lidé si vybudují obranné mechanismy nebo si na různé zlovyky partnera zvyknou. Zde dochází k rozhodnutí ukončení manželství velmi pomalu, ale je to nejčastější důvod k rozvodu.

d) Vyčerpání vztahu. Patří sem už dlouholetí partneři, jejichž děti s nimi nežijí ve společné domácnosti tzv. „odletěly z hnízda“. Tito partneři už nemohou mezi sebou najít smysl jejich žití ve společném životě. Udržení vztahu kvůli dětem už není na místě.

S typem vyčerpání vztahu jsem se moc často ve své praxi nesešla. Nejčastěji jsem se setkala se sporným typem rozvodu, kde pracovníci museli vyvíjet velké úsilí o urovnání sporů mezi rodiči a hlavně vyřešení sporů o výchovu dětí. Nesporný rozvod byl nejčastěji z důvodů nevyzrálosti partnerů nebo rozdílného názoru na výchovu dítěte. S tím jsou spojeny neustálé změny a návrhy na úpravu poměrů a styků s dítětem. Pracovníkům také stěžovali spolupráci s rodinou nevyzrálí partneři, kteří se neuměli o své děti patřičně postarat a naplnit jejich potřeby. Děti takových rodičů musely být často umístěné do péče jiné osoby (nejčastěji prarodičům).

3.3. Rozvod jako proces

Při rozvodovém řízení mohou vzniknout komplikace rozvodu manželství. Při procesu rozvodového řízení, kdy se jedná o manželství s nezletilými dětmi, mohou sociální pracovníci zjistit problém, který se celou dobu v rodině skrýval a při rozvodu rodičů se tento problém pojmenoval a mohl se stát i příčinou rozvodu rodičů.

Dle občanského zákoníku § 775 může být manželství rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. „*Rozvrat manželství tak musí být hluboký a trvalý s tím, že není možné obnovit manželské soužití*“ (Novák a Průchová, 2007). Rozvod je dlouhodobý proces, při kterém dochází k rozpadu

manželství. Obvykle toto rozhodnutí končí vyvrcholením neúnosné situace v rodinném soužití. Jakmile se jeden z partnerů rozhodne podat žádost o rozvod a odpoutat se od svého partnera, mohou se začít rýsovat rozvodové role. Jedna z rolí je symetrická. Ta nastává v případě, kdy oba partneři dělají v rozvodových záležitostech stejné nebo podobné kroky a postupy k rozvodu. Druhá role, která se objevuje při rozvodovém řízení, je komplementární role. Jeden s partnerů je smířen s rozvodem a snaží se od svého protějšku odpoutat a dělat správné kroky pro rozvod. Druhý z partnerů není smířený s rozchodem a nechce se odpoutat od druhého partnera. Může dojít i k různé manipulaci a snaze zmařit různé pokusy o rozvod, které se mu ve většině případů nakonec nepovedou (Matoušek, Kodymová a Koláčková, 2010).

Následující autory jsem vybrala díky různorodosti názvosloví autorů na rozvodový proces. Každý autor má pro proces rozvodu jinou terminologii, ale ve smyslu a naplnění jednotlivých fází se většinou shodují.

Plaňava (2000) rozděluje průběh předrozvodového, rozvodového a porozvodového dění do čtyř etap:

1. Protahovaná manželská krize s narůstajícím rozvodovým potenciálem.
2. Rozvodové rozhodování a rozhodnutí.
3. Rozvodové jednání.
4. Dokončení manželské separace.

Klimeš (2005) rozděluje tento proces do šesti fází:

1. **Latentní fáze** – rozhodnutí k rozchodu.
2. **Spouštěcí fáze** – oznámení rozchodu druhému partnerovi.
3. **Fáze asymetrických rozhodnutí** – utvrzení v rozchodu.
4. **Fantazijní fáze** – konec fyzického kontaktu mezi partnery.
5. **Paradoxní fáze** – druhý partner se nemůže vyrovnat s rozchodem.
6. **Konec vztahu.**

Fáze rozvodu dle Matouška, Kodymové a Koláčkové (2010):

Období ambivalence. Počáteční fáze rozchodu. Manželé mají mezi sebou spory, které vedou k častým hádkám. V opačném případě se manželé spolu nebaví, vyhýbají se

veškerému kontaktu s tím druhým. Volný čas začínají trávit každý sám, přestávají sdílet společné lože a ekonomicky nepodporují společnou domácnost. Stále je tam snaha tento vztah dát zpět dohromady. Partneri se snaží najít, co by jejich vztah zachránilo, nebo jestli je možné vztah mezi nimi obnovit. Většinou se v této fázi problémy ještě více projeví, či prohloubí. Což má za následek další konflikty mezi partnery.

Vlastní rozvod. Jeden z partnerů se definitivně rozhodl. K soudu je podaná žádost na rozvod manželství. Podání návrhu a právní úpravy u nás upravuje z. č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. Zde je napsáno, že žádost na rozvod manželství může podat jeden z manželů. Rozvod může probíhat dvěma způsoby. Jeden z nich je tzv. souhlasný rozvod. Zde se manželé dohodnou o všem, co se týká vyrovnání majetku, který nabyli v době manželství. Rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých a vyživovací povinnost jednoho z rodičů. U druhého způsobu probíhá klasické soudní řízení nejdříve o věci týkající se dětí, jejich výchovy a výživy. Z toho vyplývá, že úprava poměrů při rozvodu rodičů je prvotní rozhodnutí, které je provedeno. Zde nastupuje sociální pracovník, který zastupuje dítě po této právní stránce. Sociální pracovník ze sociálně právní ochrany dětí, je tedy určen za opatrovníka dítěte a jeho zástupcem při soudním jednání. Tuto funkci musí vykonávat pracovník při každém soudním jednání týkající se nezletilého dítěte. Provedením tohoto opatření se předchází tomu, aby nedocházelo ke střetu zájmů rodičů. V této fázi rozvodu jsou velmi intenzivní emoce. Jestliže se manželé nedohodli, jeden z manželů, který nechce rozvod, může reagovat úzkostně a mohou nastat i depresivní stavy. Pokud je tento z manželů muž, hrozí zde agresivní chování vůči ženě. Výhodu má manžel/ka, který má jiného partnera nebo blízkého člena rodiny, či přátele, se kterými své emocionální stavy může sdílet.

Období po rozvodu. Zde už manželé žijí odděleně. Jestliže jeden z manželů zůstal ve stejném bytě nebo domě jako v době trvání manželství a ještě má v péči děti, čelí rozvodu psychicky lépe a vyrovnává se s rozvodem rychleji. Netrpí samotou a úzkostnými stavy, protože má ve své péči děti. Druhý z partnerů, který se musel odstěhovat a nemá v péči děti, zůstává sám. Musí si najít nové bydlení, tedy nový domov. Většinou tento z manželů trpí depresemi a velkou samotou. Tento problém se snaží vyřešit tím, že si hledá nového

partnera a buduje nový domov. Oba rodiče mívají krátce po rozvodu ekonomické potíže způsobené sníženým příjmem. Může nastat i snížení životní úrovně u obou rozvedených manželů. „*Jde o proces po psychologické stránce podobný jako oplakávání zemřelého partnera*“ (Matoušek, 2010, str. 64). Je to odchod jednoho z manželů, ale odchod zesnulého se dá brát jako jednodušší. Tento odchod partnera není definitivní. Pokud v bývalém manželství byly děti, rozvedení partneři mohou být stále v kontaktu a potkávají se (Matoušek, 2010).

Sociální pracovníci se dozvídají o rozvodovém řízení manželů, až když je podaný návrh na úpravu poměrů, tedy ve fázi, kdy jsou manželé rozhodnutí k rozvodu manželství. Sociální pracovník nejvíce pracuje ve fázi vlastního rozvodu, dle Matouška (2010) a Plaňavy, je to fáze rozhodnutí a rozvodového jednání. V těchto fázích se sociální pracovník setkává nejčastěji s největšími problémy při rozvodovém řízení. Řeší spory o dítě a často zjišťuje informace o nepříznivém vývoji dítěte v rodině. Spolupracuje i s rodiči, kteří se neshodnou na výchově a péči o své dítě po rozvodovém řízení. Sociální pracovník může spolupracovat i s rodinou po rozvodovém řízení, jestliže jsou zde nějaké konflikty o výchovu dětí a uspokojení jeho potřeb.

3.3.1. Psychorozvod

Psychorozvod jsem zařadila do mé práce z toho důvodu, že manželství může být formálně ukončeno soudem, avšak mnoho manželství končí, až když se oba manželé vypořádají s koncem jejich manželství psychicky. Mohou zde nastat porozvodové komplikace, kterým se pracovníci sociálně – právní ochrany dětí snaží ve spolupráci s rodinou v rozvodovém řízení předejít. Jako je například neustálé podávání návrhů na změnu úpravu poměrů.

„*Rozumíme jim sled procesů a úkolů, jejichž smyslem je vyrovnat se s rozpadem manželství tak, aby se minimalizovaly rozvodové ztráty i strádání a utvářely předpoklady k uspokojivému životu po rozvodu*“ (Plaňava, 1994, str. 65). Poupětová (2009) definuje psychorozvod jednodušeji. „*Psychorozvod je vnitřní psychický proces, v jehož průběhu se člověk vyrovná se zánikem manželství a všemi důsledky*“ (Poupětová, 2009, str. 16).

Aby došlo k psychorozvodu, tedy k rozvodu tělem i duší, je za potřebí se odpoutat od bývalého partnera. Přijmutím tohoto faktu dochází k uvědomění si, že bývalí partneři si nic nedluží a jsou srovnáni s jeho ztrátou. Odstupem od partnera je možné také zjistit, jaké chyby v manželství byly a proč se manželství rozpadlo. Další fakt, který možné si uvědomit, je ten, že manželství je jiná role než rodičovství. Uvědomění si toho, že už partneři nejsou manželé, ale zůstávají jim společné děti, o které se musí postarat. S tím souvisí i respektování potřeb dítěte. Hlavně podpora při určování nových rolí po rozvodu jeho rodičů. U rodičů to může být také přijímání nových rolí a postojů k životní filozofii. Psychorozvod se nezačíná odvíjet od soudního rozvodu, tedy od podání žádosti na rozvod manželství. Psychorozvod začíná uvědoměním si toho, že manželství jako svazek, se už nedá zachránit a rozpadá se. Ve stejném případě je to i ukončení, nekončí pravomocným rozsudkem soudu, ale mnohdy sahá až daleko za právní ukončení manželství (Plaňava, 1994).

Poupětová (2009) to popisuje jako, hojení duše. Aby mohlo dojít k psychorozvodu, musí dojít k rozdělení partnerského vztahu. Dále je důležité rozlišit rodičovskou a partnerskou roli, to napomáhá ke zmírnění dopadu rozvodu na dítě. Přichází úplné odtrhnutí a odchod od partnera. Tento proces je zakončen hledáním nových rolí.

Plaňava (1994) rozděluje psychorozvod do pěti fází průběhu:

- 1) První fáze spočívá v tom, že si oba manželé musí uvědomit, že manželství už nejde spravit nebo obnovit, i když by si to jedna ze stran přála. V této fázi musí oba rozvedení manželé dojít k závěru, že manželství už nelze obnovit. Důvodem je, že by mohlo být ještě více ublíženo manželům i členům rodiny.
- 2) Druhá fáze je nabytá emocemi. Zde probíhá vybuřování emocí na druhého partnera, urážení a předávání problémů z jednoho partnera na druhého. Takže prožívání hlavně vzteku a lehké formy agrese. Potom nastupují emoce jako je smutek a strach ze samoty. Hledání chyb v sobě a postavení se realitě, že jsem sám. Je dobré nechat těmto emocím průběh, aby se dostali do fáze, kdy nechají svou minulost za sebou a budou přemýšlet o budoucnosti.

- 3) Ve třetí fázi jde o to, ohlédnout se za minulostí. Udělat si výčet chyb a špatných okamžiků, které se staly. Je zapotřebí se takto ohlédnout, aby mohlo dojít ke smíření se s touto situací a jít dál. Plaňava tuto fázi popisuje jako zvedání svěšených hlav, kdy se partneři zvedají z emocí ve druhé fázi a získávají nad nimi kontrolu a nadhled.
- 4) Čtvrtá fáze se vyjadřuje k pohlédnutí do budoucnosti a řešení přítomnosti. Je zde důležitá následná péče o děti, protože u většiny manželství vzniká rodina. Uvědomění si toho, že to nejsou jenom pouze naše pocity, co byly raněny, ale že je zde důležitá péče o děti. Vybudování nového domova a nové identity.
- 5) V poslední fázi, což je pátá fáze, jsou už bývalí manželé odděleni od všech emocí nebo se ohlížejí za tím, co bylo a jaké chyby nastaly. Tato fáze je plně věnována budoucnosti a pohledu na ni.

Poupětová (2009) rozděluje psychorozvod do čtyř fází:

- 1) Odmítání skutečnosti.
- 2) Léčení bolesti.
- 3) Dělení, přemýšlení, odpoutání a stabilizace.
- 4) Vytváření nové identity a nové koncepce života.

Srovnání těchto dvou autorů poukazuje na to, že i když se autorka MUDr. Poupětová snaží vysvětlit tento pojem po fyzické stránce, nelze léčit duši medikamenty. Proto jsem se raději zaměřila na psychorozvod, který popisuje pan Plaňava, který toto vidí více ze sociálního hlediska. Proto je velmi důležité vědět, že práce sociálního pracovníka nekončí právním rozhodnutím o rozvedení manželství. Jestliže rodiče nejsou schopni se vyrovnat s rozvodem, je zde riziko dalších problémů, které mohou sociálnímu pracovníkovi zkomplikovat další spolupráci s rodinou. Rodiče dítěte jsou sice rozvedeni, ale nemusí s rozvodem být smířeni a proto mohou opětovně podávat návrhy na úpravu styku s dítětem. Dochází k různým pošpiněním druhého rodiče. Rodič, který se nechce vyrovnat s rozvodem, dělá tyto potíže jak při, tak i po rozvodovém řízení.

3.4. Rozvodovost

Rozvodovost a následné příčiny, které popisují v této kapitole, často komplikují rozvodové jednání a tím ztěžují spolupráci mezi sociálním pracovníkem a rodinou.

Ukončení manželství u nás přibývá, vypovídají o tom i české statistiky. Je to stoupající trend dnešní moderní společnosti. Česká republika se trendem rozvodovosti vyrovnává evropským zemím a celé západní Evropě, kde je rozvodovost také vysoká. Rozvodovost se začíná udržovat na podobných místech ve statistikách jako v ostatních částech Evropy. Tyto čísla se pohybují velmi vysoko, ale ustalují se na poměrně vyvážené rovině. Rozvodovost samozřejmě souvisí s uzavíráním svazků. V dnešní společnosti je mnoho nesezdaných párů nebo lidí žijících single. Jestliže máme nízké procento lidí vstupujících do svazku manželského, máme i menší počet lidí, kteří ze svazku vystupují (Možný, 2006. str. 209).

Český statistický úřad uvádí, že v roce 2016 bylo 25 000 rozvedených manželství. To poukazuje na nejnižší rozvodovost od roku 2000. Rozvodovost klesá díky dlouhodobě nesezdaným párům a nízkou sňatkovostí. Návrh na rozvod manželství podaný ženami je 38,3 %. U společně podaných návrhů, které jsou statisticky vedené až od roku 2015 je to nejčastějším způsobem podání návrhu a to činí 41 % celkových rozvodů. Muži podali návrh u 21,1 % případů. Dle ministerstva spravedlnosti v ČR se tyto rozvody týkaly 22 885 nezletilých dětí. Rozvodů netýkajících se nezletilých dětí bylo 10 270. Průměrná délka trvání manželství byly 4 roky v rodině s nezletilými dětmi. (ČSÚ. © 2016.)

U déle trvajících manželství je menší procento rozvodovosti. Samozřejmě jsou výjimky, například u rodičů, jejichž děti už se odstěhovaly z domova a rodiče měli pouze tyto děti. Manželé už nemají společnou výchovu dětí a jejich koníčky a zájmy mohou být také rozdílné, potom může nastat přemýšlení o rozvodu a následné rozvodové jednání. Nejčastěji se manželé rozvádějí po třech až šesti letech společného soužití. V tomto případě je to ještě poměrně mladý pár, který má tendence k opakovanému manželství. Lidé, kteří vstoupí znovu do manželského svazku, mají větší tendenci k tomu, ukončit nové manželství dalším rozvodem. Tímto přispívají po druhé do nárůstu rozvodů u nás (Možný, 2002).

V historii, kde svazky manželství nebyly dostupné pro všechny, hlavně z ekonomické stránky, automaticky byla i menší míra rozvodovosti. V sedmdesátých letech, díky podpoře státu rodin a manželství, došlo ke zlepšení životní a ekonomické situace důsledkem toho se zvýšil i počet sňatků. Komunistický režim přispíval k vysokému počtu uzavíraných sňatků tím, že sezdáným párům byly nabízeny výhody např. přednostní přidělování bytů, bezúročné novomanželské půjčky. Oproti tomu pro osoby bez partnera, či rodiny bylo téměř nemožné v této době nějakou tuto výhodu získat. Dá se říci, že ke sňatku bylo mnoho párů a lidí donuceno společenskou normou a situací. V této době činila sňatečnost až 97 procent. Přibližně tři procenta společnosti, kterou tvoří homosexuálové, dále tři procenta osob s mentálním nebo jiným postižením a dalších šest až sedm procent osob, kteří jsou chronicky nebo dlouhodobě nemocní a nejsou schopni se dle svých schopností postarat sami o sebe, těchto 12 procent společnosti není schopno nebo nemůže přebrat roli rodiče a manžela. (Možný, 2006)

Déle popíši některé z příčin, které přispívají k rozhodnutí manželů podat návrh na rozvod manželství.

Příčiny rozvodovosti dle Nováka (2012) jsou rozdílné názory na trávení volného času, nedostatek společných zájmů, rozdílné názory na práva a povinnosti v domácnosti, mimomanželský vztah partnera, rozpory ve finančním hospodářství, nespokojenost v intimním soužití, mimomanželský vztah vlastní, nedostatek tolerance ze strany partnera, hrubé jednání partnera, rozdílné názory na výchovu dítěte, charakterové vady partnera, žárlivost partnera, závislost na alkoholu u partnera a partner nemůže mít vlastní dítě.

Obecné příčiny rozvodovosti podle Matouška (2015). Dnešní společnost a lidé v ní se zaměřují hlavně na svou stránku osobnosti, jejich osobní blaho, svůj profesní prospěch a růst. Člen rodiny se často musí omezovat díky potřebám dalšího člena rodiny. V dnešní společnosti se málokdo chce omezovat díky druhým, a proto nemají důvod vstoupit do manželského svazku a založit novou rodinu. Dále je každá rodina samostatný celek se svými vlastními problémy, které si rodina musí vyřešit sama. Jsou to tzv. rodinné záležitosti. Zásah do rodiny nastává až při velkém ohrožení člena nebo členů rodiny. Volba životního partnera je zcela záležitostí jednotlivce. Prověřování jeho chování a rizika při

výběru partnera, jsou pouze na jedinci. Někteří jedinci nemají určité schopnosti, které jsou potřeba k soužití v páru. Málo kompetencí způsobí, že jedinec není schopen být ve vztahu s druhou osobou nebo jsou tyto kompetence tak malé, že jeho vztahy nepřetrvávají. Výběr partnera spočívá tedy na jeho schopnostech, a jestliže je protějšek nezná, nemůže navázat plnohodnotný vztah. Další z faktů, který přispívá k rozvodovosti, je prodloužení délky středního života. Lidé se dožívají více let, než v době, kdy byl vyšší počet sňatků. To způsobuje, že mnoho lidí nespěchá se svým rodinným životem a většími závazky k partnerovi. V dnešní době jsou lidé mnohem lépe ekonomicky zajištěni než v minulosti. Díky velkému karierním růstu a úrovni vzdělání si na živobytí dokáží vydělat sami a nepotřebují podporu od nově založené rodiny.

Odstranění diskriminace žen a nastolení rovnoprávnosti způsobilo masivní počet vzdělaných žen, které hledají místo na trhu práce. S dobrým zaměstnáním jsou ženy schopny se postarat samy o sebe a nepotřebují jinou finanční pomoc od mužů, dokonce ani od rodin. Žádost o rozvod manželství podávají v současné situaci v ČR více ženy, než muži. Moderní doba znamená také i pokrok ve zdravotnictví a farmacii. Dostupnost a vyspělost antikoncepce nechává zcela na rozhodnutí ženy, kdy a kolik bude mít dětí. Partnerské vztahy musí být vyvážené u obou partnerů. Jestliže u jednoho z partnerů shledáváme nějaký negativní vliv nebo už není v harmonii s druhým, je zde velká pravděpodobnost podání žádosti o rozvod, jako řešení problémů.

Moderní technologie nám dává možnost virtuální komunikace, možnost výběru z více partnerů a hledání dalších nových, když prvotní vztah nevyjde. Dává nám také možnost srovnání s fungováním ostatních párů z našeho okolí. Tím nám může dávat podnět k tomu, hledat si lepšího partnera.

Téma rozvod už není tabu, jak tomu bylo v minulých staletích. Společnost toleruje rozvod, jako vyřešení problémů mezi dospělými.

4. Domácí násilí jako možná příčina problémů při rozvodovém řízení

Ve své praxi jsem se nejčastěji setkávala s problémem domácího násilí v souvislosti s rozvodem. Často doprovázelo rozvodové řízení rodičů. Domácí násilí bylo buď příčinou, nebo následkem rozvodového řízení. V některých případech rozvodu rodičů byla zjištěna, pracovníkem OSPOD, přítomnost domácího násilí. Domácí násilí se často v takových rodinách skrývalo, což bylo komplikací především v oblasti komunikace a spolupráce s rodinou, ve které docházelo k domácímu násilí. Proto jsem do své kapitoly zařadila také obtížnou komunikaci.

Domácí násilí lze definovat jako, neoprávněnou převahu silnějšího člena rodiny nad ostatními členy rodiny. Především využívání fyzické síly oproti dalším členům rodiny.

S násilím je spojeno vyvolávání konfliktů a potřeba agresora mít kontrolu a moc nad ostatními členy rodiny (Špatenková, 2011).

Ševčík (2011, str. 24) „vnímá domácí násilí jako podmnožinu násilí v rodině a zahrnuje sem všechny projevy fyzického, sexuálního a psychického násilí páchaného mezi jednotlivými členy rodiny“.

Domácí násilí neznamena pouze dopuštění se násilí na své rodině, tedy na pokrevních příbuzných. Za domácí násilí považujeme dopuštění se násilného činu na jakékoli osobě žijící ve společné domácnosti. V odborné terminologii můžeme najít rozdíl mezi termínem domácí násilí a rodinné. Někteří se mohou domnívat, že násilí je pácháno pouze jenom na ženách, či dětech, což je nejčastější forma. Domácí násilí může být, ale konáno i na mužském pohlaví (Ševčík a Špatenková, 2011).

Soužití partnerů po delší době může být stereotypní. Proto někteří jedinci mohou násilí brát jako oživení stereotypu soužití. Ať už je to jakákoli forma násilí nebo neshody při výchově dětí, ve většině případů tyto činy končí následným rozvodem rodičů (Ševčík a Špatenková, 2011).

Domácí násilí může být příčina rozvodu. Jestliže se domácí násilí v rodině vyskytovalo dlouhodobě a oběť si uvědomila, že takto pokračovat už nechce, proto se

rozhodla podat návrh na rozvod manželství. Domácí násilí, ale může být bráno také jako reakce na rozvodovou situaci a vyvolání agrese u jednoho z partnerů. Jestliže je domácí násilí jako důsledek rozvodu, může trvat i po ukončení manželství (Matoušek, 2015).

Jeden z důvodů, kvůli kterému došlo v rodině k domácímu násilí, může být špatný psychický stav (úzkostné stavy a změny nálad) agresora nebo závislost na některé návykové látce. V nejčastějším případě je to závislost na alkoholu (Matoušek, 2015). Jedna z teorií, proč jeden z partnerů začíná pít je, že potřebuje povzbuzení a odstranění zábran. Další teorií, ve které partner začne vyhledávat alkohol, je útěk od reality. Dále také může pít alkohol na utlumení následků činů, které spáchal ve své rodině. Je to pro něho útěk od reality. Dále se také agresor může vymlouvat, že za jeho agresi může právě zmíněný alkohol (Ševčík a Špatenková, 2011). V takovýchto případech je časté, že partner závislý na alkoholu nedokáže fungovat jako řádný člen rodiny. Není schopen se postarat o svou rodinu, ani po finanční stránce, protože peníze utrací za alkohol a případně s ním spojené gamblerství. To vyvolává časté nepokoje a konflikty se znepokojeným partnerem. Takové spory mohou vyvolat až samotný akt domácího násilí. Nejčastěji alkohol pomáhá uvolnit násilnické sklony a konflikty vyvrcholí fyzickým ublížením. Pokud se takové situace často opakují a oběť si uvědomí, že takto dále pokračovat nechce, podává žádost o rozvod (Matoušek, 2015).

Výběr partnera je také velmi důležitý, např. submisivní povahy, častěji vyhledávají dominantní jedince, kteří mají zvýšený sklon k agresi (Matoušek, 2015). Agresor se taky mohl stát násilným, díky svému dětství, jestliže zažíval násilí ve své původní rodině. Toto chování může převzít od své původní rodiny. Násilné chování může považovat za obvyklou normu (Ševčík a Špatenková, 2011). Agresoři potřebují mít neustálou kontrolu nad obětí. Nadměrná žárlivost, kterou tento typ partnera vykazuje, může u partnerky vyvolávat pocit, že o ni jeví velký zájem. V těchto případech se oběť stává závislou na agresorovi. Závislá osoba nemívá moc velké sebevědomí a má potřebu být vedena. Často nechce nést zodpovědnost za své rozhodnutí, takže tyto věci nechává na svém partnerovi. Osoba s těmito rysy osobnosti neumí říci, co je ještě pro ni únosné v dané situaci nebo jestli už je něco za hranicí jejího limitu. Agresor potom přidává na svém agresivním

jednání a oběť proti tomuto chování často nic neudělá. V tomto případě je velmi těžké, aby si oběť uvědomila, že je toho už příliš a odešla od svého partnera nebo následně podala žádost o rozvod (Matoušek, 2015).

Jak bylo už řečeno, násilí může vzniknout i v důsledku rozvodu. Takový následek nastává, pakliže není dotčená osoba schopna se vyrovnat s rozvodem a není schopna přijmout nový život bez partnera. Tato osoba se nechce vyrovnat se ztrátou partnera a chce zachovat za každou cenu jejich vztah. Tím může použít k zachování kontaktu s partnerem svou násilnou stránku osobnosti. Pocit, že by tato osoba zůstala sama, jí může dohnat k zoufalým činům. Tyto činnosti mohou ohrožovat sebe samého i osoby blízké. Často v tomto případě dochází k pokusům o sebevraždu nebo dokonce k zabití někoho z blízkých obětí, či samotné oběti násilí (Matoušek, 2015).

Reakce na změnu, kterou představuje rozvod, může vyvolat mnoho změn nálad, ale také osobnosti. To se nejčastěji projevuje po rozvodu, kdy může jeden z partnerů pronásledovat druhého. Pak zde máme různé vydírání přes dítě, jako jsou výhrůžky a odcizení dítěte. Nejčastějším projevem agrese v tomto případě bývá neustálé podávání žádostí o změnu soudního rozhodnutí ohledně styku s dítětem a vyžadování neustálých změn ve výchově. V tomto případě nejde rodiči o blaho svého dítěte, protože na dítě takové dohady nemají blahý vliv (Matoušek, 2015). Jde o spor mezi otcem a matkou, kde jde spíše o to, co nejvíce uškodit partnerovi. Rodičům v tomto sporu nedochází fakt, že to může mít špatný vliv na celkový stav dítě (Gjuričová a Kubička, 2003). Chtějí uškodit tomu druhému za to, že se s ním nechal rozvést. Dochází také k nepravdivému obviňování z násilí. Oběť si vymyslí, že byla týrána, aby získala lepší pozici při rozvodovém řízení. Vzhledem k dokazování některých forem násilí, je to však těžko dokazatelné. Roli oběti je možné také sehrát pouze kvůli rozvodu. Pakliže soud uzná, že je doopravdy oběť domácího násilí, je jisté, že soud manželství rozvede. S tím je spojena i péče o děti. Pokud soud uzná jako jednoho z manželů za násilníka, dítě je potom svěřeno do péče druhého rodiče, který nebyl uznán za agresora. Takové falešné obvinění z násilí podávají ženy, ale v některých případech toto obvinění mohou podat i muži. Může to být z důvodu, že si chtějí pojistit svěření dětí do vlastní péče (Matoušek, 2015).

Dítě může být při domácím násilí vnímáno buď jako oběť, nebo jako pozorovatel. Dítě se stává obětí, jestliže je na něm spácháno tělesné, psychické nebo sexuální násilí. Pokud je dítě pozorovatelem domácího násilí, lze na situaci i nahlížet tak, že se oba z rodičů dopouští na svém dítěti psychického násilí, protože dítě vidí, jak je ubližováno jednomu z rodičů tím druhým. Rizikem je, že se dítě může v budoucnosti identifikovat s rolí oběti či násilníka a může se tak chovat ve vztahu k vlastnímu partnerovi nebo ke svým dětem. (Ševčík a Špatenková, 2011).

Jestliže je v rodině zjištěno domácí násilí, ať Policií ČR, která byla k nějakému incidentu přivolána, nebo zjištěna jiným pracovníkem spojeným s rodinou, je tento čin oznámen na OSPOD, kde situaci musí šetřit s ohledem na dítě příslušný sociální pracovník. Ten musí zdokumentovat veškeré dění v rodině a zjistit, zda se jedná o domácí násilí. V případě, že ano, musí chránit dítě a posoudit rodinnou situaci, včetně zjištění příčin. Pracovník se snaží, co nejvíce z této situace vynechávat dítě, jako přihlížející oběť domácího násilí. Komunikace s dítětem probíhá bez přítomnosti rodiče, který se dopustil násilí. V častých případech z mé praxe jsem se setkávala s tím, že děti byly moc malé a ani netušily, co se s nimi děje. Často byly jejich výpovědi zkreslené a subjektivní.

Komunikace s obětí domácího násilí komplikuje proces rozvodového řízení. Ševčík a Špatenková (2011) popisují cíle intervence, které by měly být naplněné v kontaktu s osobou, která je ohrožena domácím násilím. Prvním cílem je navázání kontaktu. První kontakt s osobou bývá často v jeho přirozeném prostředí a může to být jedinečný kontakt s postiženou osobou. Může zde být přítomna i Policie ČR (Cimrmannová, 2013). Pokud pracovník jedná s osobou, která je obětí domácího násilí, doporučuje se vysoká empatie a pocit pochopení. Je dobré zde používat aktivní naslouchání. Vztah mezi ohroženou osobou a pracovníkem je založen hlavně na důvěře. Dalším cílem při komunikaci s touto osobou, by měla být identifikace problému. Následná podpora osoby a vedení k vyřešení problémů (Ševčík a Špatenková, 2011). Oběti domácího násilí se často obrací na krizová centra. Vodáčková (2002) popisuje základní strategie možné pomoci pracovníka. Doporučuje vyslechnout oběť bez jakýchkoliv závěrů. Na oběť se nedoporučuje spěchat v jejím projevu, i když její situace potřebuje rychlé řešení. Rozhodnutí je plně v kompetenci

člověka, který se stal obětí a pracovník by ho měl přijmout a respektovat. Využívá se zde přístup orientovaný na úkol, který slouží k plnění velkého cíle, je nejlepší rozdělení velkého cíle na malé úkoly, při kterých je klient motivován. Pro oběť domácího násilí, která byla fyzicky napadena, je doporučeno podstoupit lékařské vyšetření. Často oběť nemá moc sebevědomí na vytváření řešení krizové situace, potom je pracovníkův úkol podpořit jeho sebevědomí (Vodáčková, 2002). Jestliže je obětí domácího násilí dítě mělo by se vyvarovat kontaktu i rozhovoru s násilnou osobou. Pro tento případ se nedoporučují rodinné terapie. Kontakt agresora a oběti domácího násilí by se měl uskutečňovat pouze v krajním případě (ČR. MPSV. ©2012).

5. Možné následky traumatizujícího rozvodu

Při rozvodovém řízení může dojít k různým problémům a reakce na takovou zátěž může být různá, proto se sociální pracovníci při spolupráci s rodinou snaží působit také preventivně. Následné problémy, které vznikly z problémového rozvodového řízení, jsem viděla ve své praxi, kterou jsem absolvovala na odboru sociálně - právní ochrany dětí. V následující kapitole popíši některé možné následky pro dítě, které zažilo rozvod rodičů.

5.1. Kriminalita mládeže

Jak už bylo v předchozích kapitolách zmíněno, rozvod má na dítě negativní vliv. Díky rozpadu rodiny má dítě různé reakce na tuto situaci. Na reakce spojené s trestnou činností jsou spíše více náchylní chlapci. Dívky tento konflikt často řeší uvnitř sebe. Veškerými těmito reakcemi se dítě snaží pouze upozornit na sebe (Špaňhelová, 2010). Orgán sociálně – právní ochrany dětí má specializovaného pracovníka, kurátora, který se zabývá dětmi a mládeží, kteří potřebují zvláštní pomoc v nepříznivých až patologických situacích. Kurátoři zasahují nejčastěji při záškoláctví, nebo v kontaktu s dětmi, které spáchaly trestný čin nebo požívaly alkohol (z. č. 359/1999 § 31 – 32, ods.1).

Lež

Lež se posuzuje dle věku dítěte a porozumění dítěte, jaký je rozdíl mezi lží a fantazií. Dítě předškolního věku využívá lež k dokreslování neúplných situací, které si nepamatuje nebo je spojuje se sny. Problém je, že je vydává za skutečné a je těžké později zjistit, zda si to dítě vymyslelo nebo je to pravda. Například, když se rodiče hádají o výchově dítěte a dítě vypoví zkreslenou představu, že mu bylo jedním rodičem ublíženo (Špaňhelová, 2010). Poslední stádium lží je, když už si dítě uvědomuje, co je lež a co je realita. Využívá lež k zviditelnění se. Dále může také používat lež k obraně sama sebe nebo k ochraně jednoho z rodičů. Většina dětí při rozvodu svých rodičů se cítí méněcenná, především z pocitů viny za hádky mezi rodiči a nedostává se mu přílišné pozornosti. Dítě tuto lež využívá už zcela záměrně ke svému účelu (Martínek 2015). Dítě často používá lež jako únik od nepříjemné situace, kterou je pro něho rozvod rodičů a problémy spojené s ním (Špaňhelová, 2010).

Záškoláctví

Na záškoláctví má vliv vzrůstající nezáměr ze strany rodičů i zhoršení známek ve škole, díky nevhodným podmínkám doma. Dítě není motivováno chodit do školy. Trpí problémy svých rozvádějících se rodičů a rozpadající se rodiny (Špaňhelová, 2010). Záškoláctví se objevuje častěji až na druhém stupni. Často nechodí za školu samotné a mají na to určitou partu lidí. Místo trávení času ve škole, děti tráví čas někde venku. Rizikem je získávání zkušeností s alkoholem a dalšími návykovými látkami. Dítě může být v partě středem pozornosti a cítí se tam lépe než v rozpadající se rodině doma. Dá se říci, že dítě má k této partě větší citovou vazbu než ke své rodině (Martínek 2015).

Krádeže

Se záškoláctvím jsou také spojené krádeže. Může k nim docházet, když se dítě dostane do špatné party svých vrstevníků, kdy vykrádají různé objekty. Kradou pro sebe různé potraviny a tabákové výrobky, na které nemají dostatek financí (Martínek, 2015). Krádeže, ale mohou být také drobného charakteru, kdy se dítě pouze snaží upozornit na sebe a svou nepříznivou situaci. Jsou to různé krádeže věcí, které mají rodiče doma. Například různé cennosti, drobné peníze, či schovávání různých předmětů z domácnosti k sobě do pokoje (Špaňhelová, 2010).

Útěky a toulky

Útěky jsou často impulzivního charakteru. Je to reakce v chování na nepříznivou situaci dítěte. Útěky mohou nastávat z domova nebo ze školy. Dítě se na sebe snaží upozornit, strhnout na sebe pozornost v nepříznivé situaci (Špaňhelová, 2010). Dále se zaměřím na tzv. reaktivní útěky. Jsou často vyvolávány u dětí, které se snaží utéct před špatnou situací. Často se schovávají v prostorách domova nebo okolo domů, či utíkají k jiným příbuzným. Tento útěk lze vidět u dětí, jejichž rodiče se rozvádí. Je to způsobeno tím, že dítě nechápe stav mezi rodiči a je to pro něho únik a možné řešení situace. Dítě často opakuje své útěky a schovává se na stejných místech. Později, když už jsou rodiče rozvedeni a jeden z rodičů má nového partnera, může také docházet k útěkům dítěte. Dítě nechce žít s novým partnerem v jedné domácnosti. Také se nechce vracet do prostředí, kde se jeho rodiče často hádali díky rozvodu (Martínek, 2015).

Na rozdíl od útěku jsou toulky většinou dlouhodobější, nejsou reakcí na špatnou situaci a bývají často promyšlené. Dítě je připravené na to, že bude dlouhodobě někde venku, je správně oblečené a často má s sebou i jídlo. Tyto děti mají důvod k toulkám většinou z důvodu, že se jim nechce domů. Do školy sice chodí, ale domů se vrací v nevhodnou pozdní dobu nebo vůbec. Potom je nezbytně nutné vyhledat tyto děti policií a poskytnout jim základní pomoc psychologa (Martínek, 2015).

5.2. Syndrom zavrženého rodiče

První, kdo tento termín u nás zmínil je Eduard Bakalář (Novák, 2008), který syndrom zavrženého rodiče definuje: „*O syndromu zavrženého rodiče hovoříme, dojde - li k vypěstování nekompromisně kladného příklonu dítěte k jednomu, tomu hodnému, milovanému rodiči a zároveň k nekompromisnímu zavržení druhého, toho zlého a nenáviděného*”.

Gjuričová a Kubička (2003) v souvislosti s tímto pojmem a odbornou literaturou používají termín syndrom odcizeného rodiče. Zvolení použití toho názvu je díky překladu Parental Alienation Syndrome z angličtiny do češtiny. Kdy doslovné přeložení výrazu alienation znamená odcizení.

Dochází tedy k tomu, že dítě přilne více k jednomu z jeho rodičů a druhého zavrhne. Ve většině případů dítě zavrhne jednoho ze svých rodičů, protože druhý rodič posvrňuje svého bývalého partnera. Zavržený rodič bývá častěji otec, protože soud častěji svěřuje dítě do péče matky. Dá se na to nahlížet i jako na výhru matky nad otcem ve sporu o dítě a jeho výchovu (ČR. MPSV. ©2012).

Nelze hovořit o vině pouze jednoho z rodičů, pokud k zavržení dojde, přispěli k tomu oba rodiče. Jeden rodič, třeba díky tomu, že se o své dítě nikdy moc nestaral nebo neměl o jeho výchovu zájem. Druhý, se kterým je dítě v aliančním vztahu, dítětem systematicky manipuluje. Dítě, které je v době rozvodového řízení rodičů psychicky slabé, snadno podlehne manipulaci ze strany rodiče. Někteří autoři, lékaři nebo psychologové tento pojem neberou za platný, protože se nenachází v kvalifikaci nemocí. Vzhledem

k rozsáhlým studiím a pracím Gardnera lze syndrom zavrženého rodiče brát jako platný a trpí jím až 7000 dětí (Novák, 2008).

Zakladatel tohoto pojmu, kterým je R. A. Gardner rozlišuje osm kritérií zavrženého rodiče. (Převzato od E. Bakaláře - Syndrom zavrženého rodiče)

1) Prvním kritériem je poskvřování zavrženého rodiče. Pak odpovědi na otázku, jaký je jeho rodič, se snaží tohoto rodiče co nejvíce poskvřnit. Jmenuje jeho záporné stránky a vlastnosti, co vše udělal špatně a jak je špatný. Dítě tento negativní pohled vůči zavrženému rodiči převezme od druhého rodiče, který ho před ním pošpiňuje. Dítě samo si některé špatné vlastnosti přidává a některé špatné situace si přibarvuje a zveličuje. Přitom má i nadále pozitivní vztah k zavrženému rodiči. Pociťuje však nátlak od druhého rodiče na své mínění a je nuceno své vlastní pocity potlačit a vidět pouze ty negativní ve vztahu k zavrženému rodiči.

2) Ve druhém kritériu dítě zachovává k zavrženému rodiči naprostý odpor. Nechce se s ním setkávat. Proč se s rodičem nechce setkávat, dítě vysvětluje nesmyslnými výmluvami. Má naprostou nechuť se zavrženým rodičem o čemkoliv mluvit. Tvrdí, že svého zavrženého rodiče nemá rádo a chová proti němu záporné city. V tomto kritériu vývoje syndromu si své negativní emoce k zavrženému rodiči dále prohlubuje.

3) Ve třetím kritériu dítě ztrácí přehled mezi kladnými a zápornými stránkami svých rodičů. Dítě, které jednoho ze svých rodičů nezavrhl, dokáže vyjmenovat kladné i záporné vlastnosti, co dělají dobře, bez rozdílu u obou rodičů. Naopak dítě trpící syndromem zavrženého rodiče, nedokáže vyjmenovat u tohoto rodiče jeho kladné vlastnosti. Na zavrženém rodiči vidí pouze jenom záporné stránky osobnosti a špatné chování. Nezavrženého rodiče vidí pouze pozitivně. Dokáže jmenovat jenom jeho klady. Gardner tvrdí, že dítě vidí své rodiče pouze černobíle. A to, že zavrženého rodiče vidí pouze černě, tedy negativně a druhého rodiče bíle, tedy jenom pozitivně.

4) V čtvrtém kritériu je s dítětem tak moc manipulováno a jsou mu nalhávány věci o rodiči, které dítě zavrhl. Dítě samo dospěje do bodu, kdy jeho nechuť a odmítavý postoj k druhému rodiči řídí jeho rozhodnutí. Nechce se vidět se svým zlým rodičem, protože tomu tak chce samo. Tímto postojem dítěte se často obhajuje rodič v alianci, před

ostatními rodiči, že dítě se samo rozhodlo a nechce zavrženého rodiče navštěvovat, ani se s ním vídat. V důsledku toho, prohlašuje o svém dítěti nezavržený rodič, že dítě se rozhoduje samo. To vyvolá v dítěti ještě větší sugesci v tom, že to tak doopravdy je, i když jde pouze o další manipulaci ze strany rodiče.

5) V dalším kritériu dítě ztrácí soudnost vůči argumentům a pravdě o vlastnostech a chování zavrženého rodiče. Pokud se rodiče dostanou do nějakého sporu, nebo by chtěli vyřešit nějaký problém třeba formou terapie, dítě bude souhlasit pouze s názory nezavrženého rodiče. Zavržený rodič často nedostane od dítěte ani šanci obhájit své názory nebo vyvrátit lež, která byla vznesena k jeho osobě. I když by měl zavržený rodič pravdu v některých pohledech na danou situaci, dítěti je to de facto jedno. Cítí k zavrženému rodiči pouze nepříjemné emoce, takže cokoliv se bude dítěti snažit vysvětlit, nebude mít žádný účinek a vyvolá to nesouhlas dítěte, i když má zavržený rodič pravdu.

6) V šestém kritériu dítě k zavrženému rodiči nemá kladné emoce, někdy nemá žádné. Je k němu tak moc chladné, že mu vůbec nezáleží na tom, jak moc chladným chováním rodiči ubližuje. Dítě nemá potřebu děkovat za dary nebo finanční prostředky, které mu zavržený rodič dá. Dítě má pocit, že těmito dárky odciňuje rodič své špatné chování a činy vůči dítěti. Děti si myslí, že jeho chování je v pořádku, protože zavržený rodič musí být potrestán. V tomto kritériu může dojít ke křivému obvinění ze strany dítěte např. z pohlavního zneužívání.

7) V sedmém kritériu se setkáváme s dospělými výroky dítěte, ale podané s dětskou fantazií. Dítě vypráví příběhy, které se udály, když ještě žilo se zavrženým rodičem. Vypráví svůj příběh slovy nezavrženého rodiče. Používá slova nebo výrazy, které ještě samo nezná a neumí vysvětlit jejich význam. Dítě, si potom podle svého věku, přidává do zbarvených příběhů svého nezavrženého rodiče ještě svou vlastní fantazii. Když porovnáme příběhy dítěte a příběhy nezavrženého rodiče, zajistíme, že oba příběhy jsou skoro totožné. Dítě přijímá od nezavrženého rodiče jeho zkreslený a upravený příběh a přijímá ho za svůj. Tento příběh potom dítě propaguje na veřejnosti jako svůj.

8) V posledním kritériu, dítě přenáší veškerý odpor, který má k zavrženému rodiči i na zbytek rodiny zavrženého. Negativní až nenávistné chování, které mělo dítě

k zavrženému rodiči, teď chová i k jeho rodině, kde jsou zahrnuti i jeho prarodiče. Může dojít k tomu, že dítě tyto negativní pocity začne převádět i na přátele a známé zavrženého rodiče. Předtím se s dětmi přátel od zavrženého rodiče normálně bavilo, ale teď na ně převádí nesnášenlivost a odmítá se bavit s jakýmkoliv člověkem z okolí zavrženého rodiče. Zase to má být jeden z trestů vůči zavrženému rodiči.

Závěr

Základní jednotkou společnosti je rodina, která je spojena pokrevním nebo příbuzenským poutem, na tom se shodují autoři jako Špatenková, Ševčík nebo Špaňhelová. Matoušek se snaží tuto tezi vyvrátit a považuje ji za stereotypní. Matoušek se o pojmu rodina baví jako o soužití dvou lidí, kteří mají mezi sebou citové pouto.

Autoři jako je například Fischer, Škoda, Trpišovská a Helus se shodují na tom, že rodiny, u kterých se vyskytují problémy při rozvodovém řízení, jsou často dysfunkční. Tito autoři to připisují faktu, že tyto rodiny mají nejčastěji problém naplnit některou ze základních funkcí rodiny.

Udávání autoři jako je Možný, Matoušek anebo také další zdroj, kterým je Český statistický úřad uvádí, že nejčastěji návrh na rozvod manželství podávají ženy. Český statistický úřad nám dále ukazuje fakt, že rozvodovost poměrně rychle klesá.

Matoušek, Klimeš a také Plaňava pojmenovali fáze rozvodu, kde se rozcházejí v počtu a pojmenování fází, ale v popisu jednotlivých fází se shodují. Zvláštním pojmem, který jsem našla u autora Plaňavy je psychorozvod. Plaňava chce poukázat na to, že rozvod nekončí pravomocným rozsudkem soudu, ale že má ještě dlouhé doznění po rozvodu manželství. Tento pojem se také snažila vydefinovat MUDr. Poupětová, která tento pojem popisuje z lékařského hlediska.

Z výběru pestré škály literatury jsem zjistila, že nejčastěji se autoři shodují na tom, že největší problém, který je jak příčinou, tak i důsledkem rozvodu, je domácí násilí. Z autorů jako je Matoušek, Ševčík a Špatenková se shodují na tom, že domácí násilí je nepřiměřený atak vykonaný na člena nebo členy rodiny. Také se dále tito autoři shodují, že nejčastější oběti jsou ženy a děti.

Dále jsem dle použité literatury zjistila, že dalším faktorem, který může komplikovat rozvodový proces je následná komunikace s oběťmi domácího násilí. Autory jako jsou např. Ševčík, Špatenková a Vodáčková se shodují na tom, že nejdůležitější je komunikace bez přítomnosti agresora. Shodují se na zásadě, že oběť nebo oběti domácího násilí mají být oddělené od agresora, a to nejlépe po vyřešení sporu i v následném budoucím životě.

V literatuře, kterou jsem použila ke zpracování své bakalářské práce, jsem zjistila, že možné důsledky rozvodového řízení nebo možné reakce dítěte na rozvod rodičů mohou vyústit až ke kriminalitě dítěte. Autoři jako jsou např. Martínek nebo Špaňhelová se shodují na tom, že tyto reakce mohou začínat lhaním, které dále může pokračovat v záškoláctvím až k možnému vyvrcholení v kriminální činnosti. To jsou např. činnosti jako pití alkoholu nezletilých, gamblerství a užívání jiných návykových látek. Česká legislativa má na takové případy speciálního pracovníka, který se nazývá kurátor. Ten spadá pod orgán sociálně-právní ochrany dětí. Další důsledek, který může nastat příčinou rozvodového řízení rodičů, popisují autoři Bakalář a Novák, kteří převzali syndrom zavrženého rodiče od autora pojmu Gardnera. Autoři popisují, co tento pojem znamená a jak k němu dochází. Oba tyto autoři doplňují Gardnera a shodují se na stejných diagnostických kritériích.

Seznam použité literatury

- CIMRMANNOVÁ, Tereza. Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu: aplikace v kontextu rodinného násilí. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2205-7.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
- GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy. Praha: Grada, 2003. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0415-3.
- HELUS, Zdeněk. Sociální psychologie pro pedagogy. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.
- CHODĚRA, O. Partnerství, manželství a paragrafy. 1. vydání. Praha: Grada Publishig, 2002. 107 str. ISBN 80-247-0217-7.
- KLIMEŠ, Jeroným. Partneři a rozchody. Vydání čtvrté. Praha: Portál, 2015. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-262-0979-9.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
- MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
- MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.
- MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. 2., upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.

- NAVRÁTIL, Pavel. Teorie a metody sociální práce. Brno: Marek Zeman, c2001. ISBN 80-903070-0-0.
- NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. Předrozvodové a rozvodové poradenství. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1449-3.
- NOVÁK, Tomáš. Péče o dítě po rozvodu a její úskalí. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4110-9.
- NOVÁK, Tomáš. Vztah otce a syna. Praha: Grada, 2008. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2079-1.
- PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.
- PLAŇAVA, Ivo. Jak se nerozvádět. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-129-1.
- PLAŇAVA, Ivo. Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.
- POUPĚTOVÁ, Šárka. Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]. Praha: Grada, 2009. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-2046-3.
- ŠEVČÍK, Drahomír., ŠPATENKOVÁ, Naděžda. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011 186 s ISBN 9788073676902.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Dítě a rozvod rodičů. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.
- ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN 978-80-86991-27-6.
- TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a Marie VACÍNOVÁ. Sociální psychologie: vybraná témata. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. ISBN 978-80-86723-30-3.
- VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. ISBN 807-17-830-80.
- VODÁČKOVÁ, Daniela. Krizová intervence: [krize v životě člověka: formy krizové pomoci a služeb]. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-696-9.

Normy a zákony

ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně právní ochraně dětí. In: Sbíрка zákonů České republiky, 1999. ISSN 1211-1244

ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník, In: Sbíрка zákonů České republiky, 2012. ISSN 1211-1244

ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 31. března 2006 o sociálních službách. In: Sbíрка zákonů České republiky, 2006. ISSN 1211-1244

Elektronické zdroje

BAKALÁŘ, E. Syndrom zavrženého rodiče, Praha: Spravedlnost dětem [cit. 2018-03-23]. Dostupné z: <<http://www.iustin.cz/art.asp?art=138>>.

ČESKO. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Legislativa a systém sociálně-právní ochrany. mpsv.cz [online] ©2013 [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14304>

ČESKO. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Sociálně – právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů: metodický materiál pro sociální pracovníky a pracovnice orgánů sociálně – právní ochrany dětí. mpsv.cz [online] ©2012 [cit. 2018-04-15] Dostupné z < <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>

Rozvodovost. [online]. Praha. Český statistický úřad, © 2016 [cit. 2018-02-10]. Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/45964328/1300691703.pdf/ce3cde52-76e0-45ed-8d54-03eb481d2af8?version=1.1>

STUHLÍK, Jan. Komunitní léčba a case management. [online]. Praha: Fokus Praha, © 2001. [cit. 2015-04-09]. Dostupné z <http://www.rpkk.cz/download/model-zdroje/011-assertivni-komunitni-lecba.pdf>